

THÚC ĐẨY KINH TẾ TUẦN HOÀN ĐỂ ĐÓNG GÓP VÀO TĂNG TRƯỞNG VÀ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

● NGUYỄN HIẾU CÔNG

TÓM TẮT:

Phát triển kinh tế tuần hoàn đang ngày càng được Chính phủ Việt Nam quan tâm. Đây được đánh giá là xu thế tất yếu của thế giới, phù hợp với điều kiện của Việt Nam, góp phần phát triển kinh tế, gắn với bảo vệ môi trường trong tiến trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Bài viết nêu rõ xu hướng tất yếu của kinh tế tuần hoàn, những bài học về phát triển kinh tế tuần hoàn của các nước trên thế giới, từ đó đề xuất một số giải pháp nhằm thúc đẩy kinh tế tuần hoàn ở Việt Nam.

Từ khóa: kinh tế tuần hoàn, kinh tế xanh, biến đổi khí hậu, phát triển bền vững.

1. Đặt vấn đề

Kinh tế tuần hoàn (Circular Economy - viết tắt CE) được đánh giá là một trong những mô hình kinh tế ưu việt, phù hợp để giải quyết những vấn đề về môi trường, đồng thời thúc đẩy phát triển bền vững. Kinh tế tuần hoàn là cách tiếp cận hệ thống cần thiết để chính phủ, các địa phương tập trung nguồn lực, công cụ chính sách thúc đẩy quá trình tái cơ cấu nền kinh tế, nhằm thực hiện mục tiêu quản lý, sử dụng hiệu quả tài nguyên; bảo vệ môi trường trong bối cảnh biến đổi khí hậu, đồng thời đem lại hiệu quả kinh tế cho các doanh nghiệp thực hiện chuyển đổi.

Tại Việt Nam, việc ứng dụng kinh tế tuần hoàn gắn với phát triển bền vững, với tăng trưởng xanh đã được Đảng, Nhà nước và doanh nghiệp quan tâm nhiều hơn trong những năm gần đây. Đặc

biệt, nội dung về xây dựng kinh tế tuần hoàn đã được Đại hội XIII của Đảng xác định là một trong những định hướng phát triển đất nước giai đoạn 2021 - 2030 để đạt được các mục tiêu phát triển bền vững.

Đặc biệt khi hiện tại, Việt Nam đang phải đối mặt với nhiều thách thức về cạn kiệt tài nguyên, ô nhiễm, suy thoái môi trường và biến đổi khí hậu. Lượng chất thải nhựa phát sinh khoảng 1,83 triệu tấn/năm; khối lượng chất thải rắn sinh hoạt phát sinh khoảng hơn 61.000 tấn/ngày, trong đó có tới 71% tổng lượng chất thải (tương đương 43.000 tấn/ngày) được xử lý bằng phương pháp chôn lấp; nhiều tài nguyên hiện đang suy giảm nghiêm trọng, tiêu biểu là than đá, Việt Nam đã phải nhập khẩu than đá từ năm 2015, dự báo tới năm 2030 có thể phải nhập khẩu tới 100 triệu tấn than mỗi năm.

(Trần Kim Chung và Hoàng Văn Cường, 2021). Vì vậy, phát triển kinh tế tuần hoàn chính là cách thức để Việt Nam thực hiện các mục tiêu phát triển bền vững và thực hiện trách nhiệm quốc tế trong các cam kết về bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu. Hướng tiếp cận chuyển đổi mô hình từ “kinh tế tuyến tính” sang “kinh tế tuần hoàn” cần được xem là một ưu tiên trong giai đoạn phát triển mới của đất nước.

2. Khái niệm về kinh tế tuần hoàn

Khái niệm kinh tế tuần hoàn (Circular Economy) được các tác giả Pearce và Turner sử dụng lần đầu năm 1990. Đến nay, đã có nhiều khái niệm khác nhau về kinh tế tuần hoàn, do cách tiếp cận từ các góc độ nghiên cứu và ứng dụng có tính đặc thù riêng.

Liên minh châu Âu (EU) định nghĩa: “Kinh tế tuần hoàn là nền kinh tế mà giá trị của sản phẩm, nguyên vật liệu, tài nguyên được duy trì lâu nhất có thể và đồng thời giảm thiểu việc phát thải” (European Commission, 2020). Theo nguyên lý đó, nền kinh tế càng bỏ đi ít sản phẩm sẽ càng ít tài nguyên thiên nhiên bị khai thác để sản xuất sản phẩm mới, từ đó, môi trường sẽ càng ít chịu tác động tiêu cực từ con người.

Đến nay, định nghĩa được nhiều quốc gia và các tổ chức quốc tế thừa nhận rộng rãi là: “Kinh tế tuần hoàn là một hệ thống có tính khôi phục và tái tạo thông qua các kế hoạch và thiết kế chủ động. Định nghĩa này thay thế khái niệm kết thúc vòng đời của vật liệu bằng khái niệm khôi phục, chuyển dịch theo hướng sử dụng năng lượng tái tạo, không dùng các hóa chất độc hại gây tổn hại tới việc tái sử dụng và hướng tới giảm thiểu chất thải thông qua việc thiết kế vật liệu, sản phẩm, hệ thống kỹ thuật và cả các mô hình kinh doanh trong phạm vi của hệ thống đó” (Ellen MacArthur Foundation, 2012).

Từ định nghĩa trên cho thấy, kinh tế tuần hoàn là một hệ thống, trong đó các tài nguyên được tận dụng lại, hoặc tái sử dụng, các dòng phế liệu được biến thành đầu vào để tiếp tục sản xuất. Hoạt động này đã được thúc đẩy bởi quá trình đô thị hóa nhanh chóng, biến đổi khí hậu, tiến bộ công nghệ và nhu

cầu ngày càng tăng đối với các nguồn tài nguyên thiên nhiên có hạn.

3. Một số bài học về phát triển kinh tế tuần hoàn của các nước trên thế giới

3.1. Tại Trung Quốc

Việc Trung Quốc phát triển công nghiệp và cơ sở hạ tầng nhanh chóng trong 2 thập kỷ qua đã dẫn đến những tác động về môi trường như sa mạc hóa, cạn kiệt nước, suy thoái đất, mất đa dạng sinh học và ô nhiễm... từ đó kéo theo những thách thức nghiêm trọng về sức khỏe, xã hội và môi trường do hậu quả của quá trình công nghiệp hóa nặng, đô thị hóa nhanh, thay đổi mô hình tiêu dùng và tăng trưởng dân số.

Để tìm kiếm một mô hình kinh tế ưu việt hơn, hỗ trợ bảo vệ môi trường, xây dựng một cộng đồng thân thiện với môi trường, năm 2002, Trung Quốc đã phê duyệt chiến lược phát triển bền vững với kinh tế tuần hoàn là trọng tâm. Năm 2004, Ủy ban Cải cách và Phát triển Quốc gia Trung Quốc (NDRC) đã công bố 8 sáng kiến nhằm hỗ trợ thực hiện kinh tế tuần hoàn, bao gồm: “khởi động thủ tục pháp lý, dự án thí điểm, áp dụng các công cụ kinh tế, nỗ lực nghiên cứu và phát triển (R&D), tái cơ cấu công nghiệp, các chỉ số hiệu suất, cơ chế tài chính và đào tạo, giáo dục”. (Nguyễn Đình Chúc và Trần Thị Thu Hương, 2022)

Luật Kinh tế tuần hoàn của Trung Quốc là luật quốc gia đầu tiên trên thế giới tuyên bố một mô hình kinh tế khác với mô hình “nguyên liệu thô vào” tuyến tính chủ đạo ở một đầu và “lãng phí” ở đầu tiêu dùng.

Ở cấp độ vi mô/doanh nghiệp, thiết kế sinh thái được kết hợp trong giai đoạn đầu của thiết kế sản phẩm để đảm bảo giảm năng lượng tiêu thụ trong suốt vòng đời sản phẩm. Các nguyên tắc thiết kế sinh thái có thể áp dụng ở cấp độ này bao gồm thiết kế để tái sử dụng và tái chế, thiết kế để tháo rời, thiết kế để bảo trì, thiết kế để tiết kiệm năng lượng và thiết kế để linh hoạt. Cốt lõi của việc thực hiện kinh tế tuần hoàn ở cấp độ này là sản xuất sạch hơn, bao gồm việc tái sử dụng tài nguyên và tái chế các sản phẩm phụ để đạt được

mục tiêu hiệu quả kinh tế và môi trường kép, giảm tiêu thụ vật liệu và tài nguyên độc hại, sử dụng năng lượng hiệu quả và giảm phát thải chất ô nhiễm và chất thải.

Ở cấp độ trung gian/liên doanh nghiệp, các thiết kế thân thiện với môi trường đảm bảo hiệu quả tài nguyên, tư duy vòng đời và khả năng nâng cấp của sản phẩm được khuyến khích để cải thiện sự cộng sinh công nghiệp. Tương tự như vậy, việc tái sử dụng và tái chế tài nguyên trong các khu công nghiệp và cụm ngành là điều cần thiết để thực hiện kinh tế tuần hoàn. Điều này nhằm đảm bảo sự luân chuyển hiệu quả các nguồn tài nguyên trong khu vực. Khu công nghiệp sinh thái là “một cộng đồng các doanh nghiệp sản xuất và dịch vụ đang tìm cách nâng cao hiệu quả kinh tế và môi trường thông qua việc hợp tác quản lý các vấn đề về môi trường và tài nguyên”.

3.2. Tại châu Âu

Liên minh châu Âu (EU) đã thông qua kế hoạch hành động kinh tế tuần hoàn vào năm 2015, bao gồm các biện pháp thúc đẩy quá trình chuyển đổi sang nền kinh tế tuần hoàn, tăng sức cạnh tranh toàn cầu, thúc đẩy tăng trưởng kinh tế bền vững và tạo việc làm mới. Kế hoạch hành động của EU cho nền kinh tế tuần hoàn thiết lập một chương trình hành động cụ thể, với các biện pháp bao trùm toàn bộ chu trình: Từ sản xuất và tiêu thụ đến quản lý chất thải và thị trường nguyên liệu thứ cấp và đề xuất lập pháp sửa đổi về chất thải. Các hành động được đề xuất sẽ góp phần “đóng vòng lặp” của vòng đời sản phẩm thông qua việc tái chế và tái sử dụng nhiều hơn, mang lại lợi ích cho cả môi trường và nền kinh tế.

Khung pháp lý sửa đổi về chất thải của EU đã có hiệu lực vào tháng 7/2018, đặt ra các mục tiêu rõ ràng về giảm chất thải và thiết lập một lộ trình dài hạn để quản lý và tái chế chất thải. Các yếu tố chính của đề xuất chất thải sửa đổi bao gồm: Mục tiêu chung của EU để tái chế 65% chất thải đô thị vào năm 2035; tái chế 70% chất thải bao bì vào năm 2030. Ngoài ra, còn có các mục tiêu tái chế cho các vật liệu đóng gói, cụ thể: Giấy và bìa

cứng: 85%, kim loại màu: 80%, nhôm: 60%, kính: 75%, nhựa: 55%, gỗ: 30%. Theo ước tính, kinh tế tuần hoàn có thể tạo ra lợi ích khoảng 600 tỷ Euro mỗi năm cho EU, tạo ra 580.000 việc làm mới và giúp giảm phát thải khí nhà kính. (Nguyễn Đình Đáp, 2021)

4. Những vấn đề đặt ra với phát triển kinh tế tuần hoàn ở Việt Nam

Việt Nam là một nước có nền kinh tế đang phát triển, việc chuyển đổi sang nền kinh tế tuần hoàn đã đặt ra không ít thách thức, cụ thể như sau.

Một là, khung chính sách về phát triển mô hình kinh tế tuần hoàn chưa được hoàn thiện. Việt Nam còn thiếu các cơ chế chính sách thúc đẩy kinh tế tuần hoàn phát triển, như: Quy định trách nhiệm của doanh nghiệp về thu hồi, phục hồi tài nguyên từ các sản phẩm đã qua sử dụng; các công cụ, chính sách kinh tế như thuế tài nguyên, phí bảo vệ môi trường;...

Hai là, nhận thức về kinh tế tuần hoàn và sự cần thiết chuyển đổi sang phát triển mô hình kinh tế tuần hoàn còn hạn chế. Nhận thức đúng về kinh tế tuần hoàn cần được thực hiện từ việc thiết kế tới triển khai đối với từng ngành, từng lĩnh vực và cần được đồng thuận, thống nhất từ lãnh đạo, các cấp quản lý tới từng doanh nghiệp và người dân.

Ba là, nguồn lực cho việc thực hiện chuyển đổi sang phát triển kinh tế tuần hoàn còn yếu. Kinh tế tuần hoàn phải gắn với đổi mới khoa học, tiếp cận công nghệ tiên tiến. Bên cạnh đó, để phát triển kinh tế tuần hoàn, đòi hỏi phải có đội ngũ chuyên gia giỏi, để giải quyết tốt các vấn đề từ khâu đầu đến khâu cuối của cả quá trình.

Bốn là, Việt Nam còn thiếu các doanh nghiệp đủ năng lực công nghệ về tái chế, tái sử dụng các sản phẩm đã qua sử dụng; các doanh nghiệp Việt Nam có quy mô vừa và nhỏ nên có nhiều khó khăn trong việc đầu tư đổi mới công nghệ.

Năm là, khó thay đổi ngay thói quen sản xuất và tiêu dùng của toàn xã hội hiện nay đối với nhiều sản phẩm dễ sử dụng như túi nilon, sản phẩm nhựa dùng một lần sang chỉ sử dụng những vật liệu, sản phẩm có thể tái chế, tái sử dụng hoàn toàn.

5. Đề xuất một số giải pháp thúc đẩy kinh tế tuần hoàn ở Việt Nam

Từ kinh nghiệm thực tiễn của một số quốc gia trên thế giới, cùng các quan điểm về kinh tế tuần hoàn, để thúc đẩy mô hình kinh tế này ở Việt Nam, cần thực hiện đồng bộ một số giải pháp.

Một là, Chính phủ cần thực hiện nâng cao nhận thức đến hoàn thiện thể chế và tổ chức thực hiện; Tập trung triển khai các giải pháp để thúc đẩy kinh tế tuần hoàn tại Việt Nam nhằm tận dụng những cơ hội hợp tác trong tiếp cận và tiếp nhận chuyển giao công nghệ phục vụ phát triển bền vững đất nước.

Hai là, hoàn thiện hành lang pháp lý phục vụ cho phát triển nền kinh tế tuần hoàn. Trong đó, cần luật hóa các quy định về kinh tế thị trường theo mô hình mà một số nước đã áp dụng từ sớm. Trong luật, cần cụ thể trách nhiệm của nhà sản xuất, nhà phân phối trong việc thu hồi, phân loại, tái chế hoặc chi trả chi phí xử lý các sản phẩm thải bỏ dựa trên số lượng sản phẩm bán ra trên thị trường; quản lý dự án theo vòng đời, thiết lập lộ trình xây dựng và áp dụng quy chuẩn, tiêu chuẩn về môi trường...

Ba là, xây dựng mô hình tăng trưởng kinh tế chiều sâu, sử dụng hiệu quả các nguồn lực đầu vào, áp dụng khoa học công nghệ vào các ngành, đặc biệt là xử lý rác thải để tái tạo nguyên liệu mới.

Quy định lộ trình thay thế các nhiên liệu, sản phẩm sử dụng nguyên liệu nguy hại, sản phẩm sử dụng một lần bằng các nhiên liệu, nguyên liệu thân thiện với môi trường, sản phẩm sử dụng nhiều lần, kéo dài thời gian sử dụng hữu ích của sản phẩm.

Bốn là, về phía doanh nghiệp, cần nâng cao hơn nữa nhận thức về trách nhiệm đối với vòng đời sản phẩm. Khuyến khích ưu tiên nguồn lực tài chính để chuyển đổi phương thức sản xuất; đồng thời, phát triển kinh tế tuần hoàn phải gắn với đổi mới khoa học, tiếp cận công nghệ tiên tiến. Khuyến khích doanh nghiệp đầu tư cho công nghệ mới, tiết kiệm nguyên liệu, hạn chế rủi ro khi nguồn nguyên liệu thô, nguyên liệu hóa thạch ngày càng cạn kiệt.

Năm là, hình thành, vận hành cơ quan điều phối, xây dựng nền tảng kết nối thông tin, chia sẻ cơ chế, chính sách, bài học kinh nghiệm về áp dụng kinh tế tuần hoàn. Khuyến khích sự tham gia của các tổ chức khoa học và công nghệ, hiệp hội nghề nghiệp tham gia vào tư vấn, đánh giá thực hiện kinh tế tuần hoàn.

Ngoài ra, cần có kế hoạch đào tạo nguồn nhân lực cho phát triển kinh tế tuần hoàn, thu hút các chuyên gia giỏi có trình độ, kỹ thuật để thực hiện mô hình kinh tế mới này ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Nguyễn Đình Đáp (2021). Kinh tế tuần hoàn: Những vấn đề lý luận và thực tiễn. Tạp chí Ngân hàng. Truy cập tại <https://tapchinganhang.gov.vn/kinh-te-tuan-hoan-nhung-van-de-ly-luan-va-thuc-tien.htm>.
2. Nguyễn Đình Chúc và Trần Thị Thu Hương (2022). Kinh nghiệm quốc tế trong thúc đẩy phát triển kinh tế tuần hoàn và một số bài học đối với Việt Nam. Tạp chí Phát triển bền vững vùng, số 1, 3-14.
3. Trần Kim Chung, Hoàng Văn Cường (2021). Xu thế phát triển nền kinh tế tuần hoàn tại Việt Nam trong tình hình mới. Tạp chí Tài chính. Truy cập tại <https://tapchitaichinh.vn/xu-the-phat-trien-nen-kinh-te-tuan-hoan-tai-viet-nam-trong-tinh-hinh-moi.html>
4. Văn Toàn (2023). Tăng cường hiệu quả hoạt động của các tổ chức lưu vực sông là vấn đề cấp bách. Báo Nhân dân điện tử. Truy cập tại <https://nhandan.vn/tang-cuong-hieu-qua-hoat-dong-cua-to-chuc-luu-vuc-song-la-van-de-cap-bach-post756216.html>
5. Viện Chiến lược, Chính sách tài nguyên và môi trường (2020). Nghiên cứu, đánh giá, đề xuất các mô hình phát triển nền kinh tế tuần hoàn phù hợp với Việt Nam trong bối cảnh thực hiện các mục tiêu phát triển bền vững và ứng phó với biến đổi khí hậu. Đề tài nghiên cứu khoa học cấp Bộ.

6. Ellen MacArthur Foundation (2012). Towards the circular economy: Economic and business rationale for an accelerated transition. [Online] Available at https://kidv.nl/media/rapportages/towards_a_circular_economy.pdf?1.2.1
7. European Commission (2020). A new Circular Economy Action Plan. [Online] Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>
8. Olabode Emmanuel Ogunmakinde (2019). A Review of Circular Economy Development Models in China, Germany and Japan. [Online] Available at https://www.mdpi.com/2313-4321/4/3/27?fbclid=IwAR23_vjcajxB5ypo7zuaTX-kIs8qIjaTxz7BKDCfcHUH-2F-ZGTpV-Bsuh8;
9. Pearce, D.W. and Turner, R.K. (1990). Economics of Natural Resources and the Environment. The John Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, USA.

Ngày nhận bài: 2/7/2023

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 16/7/2023

Ngày chấp nhận đăng bài: 4/8/2023

Thông tin tác giả:

ThS. NGUYỄN HIẾU CÔNG

Tạp chí Điện tử Tri thức trực tuyến

PROMOTING THE DEVELOPMENT OF CIRCULAR ECONOMY FOR VIETNAM'S SUSTAINABLE GROWTH

● Master. **NGUYEN HIEU CONG**

Zing News

ABSTRACT:

Developing a circular economy is an inevitable trend around the world, and it is increasingly receiving attention from the Government of Vietnam. The development of the circular economy contributes to economic development and environmental protection in the process of industrialization and modernization. This paper highlights the inevitable trend of the circular economy and the lessons learned from the development of the circular economy in countries around the world, thereby proposing some solutions to promote the circular economy in Vietnam.

Keywords: circular economy, green economy, climate change, sustainable development.